

κατώρθωσαν ν' αντιληφθῶν τὴν τσαρλατανικὴν φύσιν τῆς ἄστικῆς ἰδεολογίας.

Οἱ θρηνώδεις ὅμως ἀφορισμοὶ τῆς ἰδεαλιστικῆς φιλοσοφίας δὲν ἀποδεικνύουν καθόλου ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ φθάσωμεν μέχρι τῶν καθοριστικῶν αἰτίων τῆς ὀργάνωσης καὶ τῆς ἐξελίξεως τῶν ἀνθρωπίνων κοινωνιῶν, ὅπως οἱ χημικοὶ ἀνεκάλυψαν τὰ αἷτια αὐτά, τὰ ὅποια κανονίζουν τὴν συνένωσιν τῶν μορίων εἰς σύνθετα σώματα

«Ὁ κοινωνικὸς κόσμος—λέγει ὁ Vico, πατὴρ τῆς φιλοσοφίας τῆς ἱστορίας—εἶναι ἀναντιρρήτως ἔργον τοῦ ἀνθρώπου, ἐξ οὗ συνάγεται ὅτι δυνάμεθα, ὅτι ὀφείλομεν νὰ εὗρωμεν τὰς ἀρχάς του μέσα καὶ εἰς αὐτὰς ἀκόμη τὰς μεταβολὰς τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας. Ἐκαστος ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος σκέπτεται, δὲν θὰ ἐκπλαγῆ διὰ τὸ ὅτι οἱ φιλόσοφοι ἐπεχείρησαν σοβαρῶς νὰ γνωρίσουν τὸν κόσμον τῆς φύσεως, τὴν ὁποῖαν ἐδημιούργησεν ὁ Θεός, καὶ διὰ τὸν ὁποῖον ἡ ἐπιστήμη ἐπεφυλάχθη, καθὼς ἐπίσης καὶ διὰ τὸ ὅτι παρέλειψαν νὰ ἐξετάσουν τὸν κοινωνικὸν αὐτὸν κόσμον, τὸν ὁποῖον οἱ ἄνθρωποι δύνανται νὰ τὸν γνωρίσουν, ἀφοῦ αὐτοὶ τὸν ἐδημιούργησαν» (*).

Αἱ πολυπληθεῖς ἀποτυχίαι τῶν θειστικῶν καὶ ἰδεαλιστικῶν μεθόδων, ἐπιβάλλουν τὴν δύναμιν μιᾶς νέας μεθόδου ἐρμηνείας τῆς ἱστορίας.

III

ΟΙ ΙΣΤΟΡΙΚΟΙ ΝΟΜΟΙ ΤΟΥ VICO

Ὁ Vico, τὸν ὁποῖον οἱ ἱστορικοὶ φιλόσοφοι δὲν ἐδιόβαζαν καθόλου, ἀν καὶ ἀναδιφοῦν ἀκαταπαύστως τὰ corsi καὶ ricorsi του, καὶ δύο ἢ τρεῖς ἄλλα ἀποφθέγματα του,

(*) Giambattista Vico : «Principi di Scienza nuova».

κάκιστα συνήθως ἑρμηνευόμενα καὶ ἐπαναλαμβανόμενα, ἐμόρφωσεν ἐν τῇ «Νέα ἐπιστήμη» του, τοὺς θεμελειώδεις νόμους τῆς ἱστορίας.

Θέτει ὡς γενικὸν νόμον τῆς ἀναπτύξεως τῶν κοινωνιῶν, ὅτι ὅλοι οἱ λαοί, οἳαδήποτε καὶ ἂν εἶναι ἡ ἔθνικὴ καταγωγή των καὶ ἡ γεωγραφικὴ των θέσις, διατρέχουν τοὺς αὐτοὺς ἱστορικοὺς δρόμους, εἰς τρόπον ὥστε ἡ ἱστορία ἑνὸς οἳοῦδήποτε λαοῦ εἶναι ἡ ἱστορία ἑνὸς ἄλλου λαοῦ, ἐπιτυχόντος ἐνωρίτερον ἕνα ἄνώτερον βαθμὸν ἀναπτύξεως.

«Υφίσταται—λέγει—μία αἰωνία ἰδανικὴ ἱστορία, τὴν ὁποῖαν διατρέχουν οἱ ἄνθρωποι μέσα εἰς τὸν χρόνον τῆς ἱστορίας ὅλων τῶν ἔθνῶν, ἀπὸ οἳανδήποτε κατάστασιν ἀγριότητος καὶ βαρβαρότητος καὶ ἂν ἐξεκίνησαν διὰ νὰ ἐκπολιτισθοῦν» διὰ νὰ ἐξημερωθοῦν *ad addimesticarsi*, κατὰ τὴν ἔκφρασιν του («Νέα ἐπιστήμη» βιβλ. II. § 5) (*).

(*) Τὸ ρῆμα *civilizzare* δὲν ὑπῆρχεν, ἀναμφιβόλως, εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Vico, διότι μόλις κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα, τὸ μετεχειρίσθησαν ἐν Γαλλίᾳ διὰ τὸν καθορισμὸν τῆς πορείας ἑνὸς λαοῦ, μέσα εἰς τὴν ὁδὸν τῆς προόδου. Ἡ δὲ ἔννοιά του εἶναι τόσον πρόσφατος, ὥστε ἡ Γαλλικὴ Ἀκαδημία δὲν ἀναφέρει τὴν λέξιν *civilisation* ἐν τῷ λεξικῷ της, παρὰ μόνον ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ 1835 καὶ ἐντεῦθεν. Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὸν Fourier, αὐτὸς δὲν τὴν χρησιμοποιεῖ, ἢ διὰ νὰ καθορίσῃ τὴν σύγχρονον ἀστικὴν περίοδον.

Ἡ φυσικὴ ἐπιστήμη, ἔχει καὶ αὐτὴ ἐπίσης τὴν «αἰωνίαν τῆς ἰδανικῆς ἱστορίας», καὶ εἶναι, πράγματι, περιεργὸν καὶ ἐνδιαφέρον νὰ μνημονεύσωμεν τὸν παραλληλισμὸν αὐτὸν τῆς σκέψεως εἰς τὰς φυσικὰς καὶ ἱστορικὰς φιλοσοφίας.

Ὁ Ἀριστοτέλης καὶ οἱ ἄλλοι θεῖσται, παρεδέχοντο τὴν ὑπαρξιν ἑνὸς ἐκ τῶν προτέρων διαγεγραμμένου σχεδίου, σύμφωνα μὲ τὸ ὁποῖον ὁ Θεὸς δημιουργεῖ τὰ ζῴικα εἶδη, καὶ τὸ ὁποῖον ὁ ἄνθρωπος δύναται ν' ἀνακαλύψῃ μὲ τὴν μελέτην τῆς συγκριτικῆς μορφολογίας, ἀναμιμνησκόμενος τότε τῆς θείας προνοίας. Οἱ ὑλισταὶ φιλόσοφοι, ὑποκαθιστῶντες τὸν Θεὸν διὰ τῆς φύσεως, τῆς ἀποδίδουν ἕνα εἶδος ἀσυνειδήτου σχεδίου, ἢ καλλίτερον ἕνα τύπον αὐλὸν καὶ ἀπραγματοποίητον, σύμφωνα μὲ

Ὁ Morgan, ὁ ὁποῖος ἀναμφισβητήτως δὲν ἐγνώριζε τὸν Vico, κατέληξε εἰς τὴν διαπίστωσιν τοῦ αὐτοῦ νόμου τὸν ὁποῖον διατυπώνει μὲ ἓνα τρόπον θετικότερον καὶ τελειότερον. Ἡ ἱστορικὴ ὁμοιομορφία των διαφόρων λαῶν, τὴν ὁποίαν ὁ Ἰταλὸς φιλόσοφος, ἀπέδιδεν εἰς τὴν ἀνάπτυξίν των, σύμφωνα μὲ ἓνα προδιαγεγραμμένον σχέδιον, ὁ ἀμερικανὸς ἀνθρωπολόγος, τὴν ἀνάγει εἰς δύο αἷτια : Εἰς διαγοητικὴν ὁμοιότητα τῶν ἀνθρώπων καὶ εἰς τὴν ὁμοιομορφίαν τῶν ἐμποδίων, τὰ ὁποῖα ὀφείλουν νὰ ὑπερπηθήσουν διὰ νὰ ἀναπτύξουν τὰς κοινωνίας των. Ἡ αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ Vico, ἐπίστευεν εἰς τὴν διανοητικὴν ὁμοιότητα. « Ὑφίσταται—λέγει—εἰς τὴν φύσιν τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, μία διεθνὴς πνευματικὴ γλῶσσα, κοινὴ εἰς ὅλα τὰ ἔθνη, καὶ ἡ ὁποία καθορίζει ὁμοιομορφῶς τὴν οὐσίαν τῶν πραγμάτων, ἔχουσα ἓνα ρόλον ἐνεργὸν μέσα εἰς τὴν κοινωνικὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἐκφράζουσα αὐτὴν μὲ τόσας τροποποιήσεις, ὥστε τὰ πράγματα ταῦτα δύνανται νὰ λάβουν διαφόρους ὄψεις, Διαπιστώνομεν τὴν ὑπαρξίν της, εἰς τὰς παροιμίας, τὰ ἀξιώματα αὐτὰ τῆς λαϊκῆς σοφίας, κοινῆς φύσεως εἰς ὅλα τὰ ἔθνη, ἀρχαῖα καὶ σύγχρονα, ἂν καὶ αὐταί, ἐκφράζονται τόσον ποικιλοτρόπως » (Degli Elem. XXII) (*).

τὸν ὁποῖον δημιουργοῦνται αἱ πραγματικαὶ μορφαί. Διὰ τοὺς μὲν ὑπάρχει ἓνα π ρ ω τ ὅ τ υ π ο ν , πρωταρχικὴ μορφή, τοῦ ὁποίου τὰ πραγματικὰ ὄντα εἶναι βαθμιαῖαι τελειοποιήσεις· διὰ τοὺς ἄλλους δὲ ἓνα ἄ ρ χ ἔ τ υ π ο ν , τοῦ ὁποίου τὰ ὄντα εἶναι ἀτελεῖς καὶ ποικίλαι ἀπομιμήσεις.

(*) Ὁ Ἀριστοτέλης, ἐπίσης ἀπέδιδε πολλὴν σπουδαιότητα εἰς τὰς παροιμίας. Πολλοὶ συγγραφεῖς ὁμιλοῦν διὰ μίαν συλλογὴν λαϊκῶν ἀξιωμάτων, τὴν ὁποίαν εἶχε συνθέσει, καὶ ἡ ὁποία ἐχάθη. Ὁ Συνέσιος, τὴν ἀναφέρει εἰς τὸ ἔργον του «Eloge de la Calvitie». «Ὁ Ἀριστοτέλης λέγει—θεοῖται τὰς παροιμίας ὡς ὑπολείμματα μιᾶς παρελθούσης φιλοσοφίας, ἐξαφανισθείσης διὰ τῶν ἐπαναστάσεων τοῦ παρελθόντος, ἀπὸ τὰς ὁποίας διῆλθον αἱ κοινωνίαι. Ἡ θελκτικὴ των συντομία τὰς ἔσωσεν ἀπὸ τὴν καταστροφὴν. Εἰς τὰς παροιμίας, λοιπόν, καὶ τὰς ἰδέας, τὰς ὁποίας ἐκφράζουν, ἀποδίδεται τὸ αὐτὸ κῦρος, ὡς καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν φιλοσοφίαν, ἐκ τῆς ὁποίας προῆλθον, καὶ τῆς ὁποίας

«Τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα—λέγει ὁ Morgan—εἶναι εἰδικῶς τὸ αὐτὸ εἰς ὅλα τὰ ἄτομα, εἰς ὅλας τὰς φυλάς, εἰς ὅλα τὰ ἔθνη, καὶ περιοριζόμενον ὡς πρὸς τὴν ἔκτασιν τῶν δυνάμεών του, ἐργάζεται καὶ ὀφείλει νὰ ἐργάζεται κατὰ ὁμοίμορφον τρόπον καὶ κατὰ στενὰ ὄρια ποικιλίας. Τὰ ἀποτελέσματα εἰς τὰ ὁποῖα καταλήγει εἰς χώρας ἀπομακρυσμένας ἀλλήλων, καὶ ἐξ αἰτίας τῆς ἀποστάσεως καὶ τοῦ χρόνου, ἀποτελοῦν τοὺς κρίκους μιᾶς ἀλύσσεως συνεχοῦς καὶ λογικῆς, προελθούσης ἀπὸ κοινὰ πειράματα. Ὅπως δὲ οἱ διαδοχικοὶ γεωλογικοὶ σχηματισμοί, αἱ ἀνθρώπινοι φυλαί, δύνανται νὰ καταταχθοῦν εἰς στρώματα διαδοχικά, ἀναλόγως τῆς ἀναπτύξεώς των, καὶ, τακτοποιούμεναι κατὰ τὸν αὐτὸν ἀκριβῶς τρόπον, ἀποκαλύπτουν μὲ ἓνα οἰονδήποτε βαθμὸν βεβαιότητος, τὴν σταθερὰν πορείαν τῆς ἀνθρωπίνης προόδου, ἀπὸ τῆς ἀγριότητος πρὸς τὸν πολιτισμόν», διότι «ἡ πορεία τῶν ἀνθρωπίνων πειραμάτων διήλθε, διὰ τῶν αὐτῶν

διατηροῦν τὰ εὐγενῆ ἴχνη· διότι, κατὰ τοὺς διαρρέυσαντας αἰῶνας, ἡ ἀλήθεια εἶχεν ἐννοηθῆ πολὺ καλλίτερον ἀπὸ τὴν σύγχρονον ἐποχὴν». Ὁ Χριστιανὸς ἐπίσκοπος, ὁ ὁποῖος εἶχε τραφῆ ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τῶν εἰδωλολατρῶν συγγραφέων, ἀναθεωρεῖ τὴν γνώμην τῆς ἀρχαιότητος, καθ' ἣν ὁ ἄνθρωπος ἐκφυλίζεται, παρὰ τελειοποιεῖται. Τὴν ιδέα αὐτήν, περιεχομένην ἐν τῇ Ἑλληνικῇ μυθολογίᾳ, καὶ ἀναφερομένην εἰς μερικὰς σελίδας τῆς «Ἰλιάδος» παρεδέχοντο καὶ οἱ Αἰγύπτιοι ἱερεῖς, οἱ ὁποῖοι, κατὰ τὸν Ἡρόδοτον, ὑποδιαίρουσαν τὸ παρελθὸν εἰς τρεῖς κατηγορίας: τὴν περίοδον τῶν θεῶν, τῶν ἡρώων, καὶ τῶν ἀνθρώπων.

Ὁ ἄνθρωπος, ἀφότου ἐγκατέλειψε τὸν κομμουνισμόν τῶν γενῶν, ἐπίστευε πάντοτε ὅτι ἐκφυλίζεται, καὶ ὅτι ἡ εὐτυχία καὶ ὁ ἐπίγειος παράδεισος—ἡ χρυσῆ ἐποχὴ—ὑπῆρχε μόνον εἰς τὸ παρελθόν. Ἡ ιδέα τῆς ἀνθρωπίνης τελειοποιήσεως καὶ τῆς κοινωνικῆς προόδου ἐμορφώθη μόνον κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα, καθ' ἣν στιγμὴν ἡ μπουρζουαζία ἐπλησίαζε νὰ καταλάβῃ τὴν ἐξουσίαν, ἀλλ' ὅπως ὁ Χριστιανισμὸς, καὶ αὐτὴ ἐπίσης ἐθεώρησε τὴν εὐτυχίαν προσιτὴν μόνον εἰς τοὺς οὐρανοὺς.

Ὁ οὐτοπιστικὸς σοσιαλισμὸς τὴν κατεβίβασεν εἰς τὴν γῆν: «ὁ παράδεισος δὲν εἶναι ὀπισθεν, ἀλλὰ ἐμπρὸς μας», ἔλεγε ὁ Saint-Simon.

περίπου, καὶ ὁμοιομόρφων ὁδῶν» (*). Ὁ Μάρξ, ὁ ὁποῖος ἐμελέτησε τὴν πορείαν τῶν οἰκονομικῶν «πειραμάτων», ἐπιβεβαίωσε τὴν ἰδέαν τοῦ Morgan: «Ἡ χώρα, ἢ μᾶλλον ἀνεπτυγμένη βιομηχανικῶς—λέγει ἐν τῷ προσλόγῳ τοῦ «Κεφαλαίου»—δεικνύει εἰς ἐκείνας αἱ ὁποῖαι τὴν ἀκολουθοῦν εἰς τὴν βιομηχανικὴν πρόοδον, τὴν εἰκόνα τοῦ ἰδίου των μέλλοντος».

Οὕτω λοιπόν, «ἡ αἰωνία ἰδανικὴ ἱστορία» τὴν ὁποίαν κατὰ τὸν Vico, ὀφείλουν νὰ ἀκολουθοῦν, ὁ καθεὶς μὲ τὴν σειρὰν του, οἱ διάφοροι λαοὶ τῆς ἀνθρωπότητος, δὲν εἶναι ἓνα ἱστορικὸν σχέδιον, προδιαγεγραμμένον ὑπὸ τῆς θείας προνοίας, ἀλλ' ἓνα ἱστορικὸν σχέδιον τῆς ἀνθρωπίνης προόδου τὸ ὁποῖον ἔγινεν ἀντιληπτὸν ἀπὸ τὸν ἱστορικόν, ὁ ὁποῖος, ἀφοῦ ἐμελέτησε τὰ ὑπὸ ἐκάστου λαοῦ διανυθέντα στάδια, συγκρίνει αὐτὰ μεταξύ των, καὶ τὰ κατατάσσει εἰς προοδευτικὰς σειράς, σύμφωνα μὲ τὸν βαθμὸν τῆς διαδρομῆς των.

Ἐρευναι συνεχιζόμεναι ἀπὸ ἐνὸς αἰῶνος, ἐπὶ τῶν ἀγρίων φυλῶν καὶ τῶν ἀρχαίων καὶ συγχρόνων λαῶν, ἀπέδειξαν θριαμβευτικῶς, τὴν ἀκρίβειαν τοῦ νόμου τοῦ Vico. Διεπίστωσαν ὅτι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι οἵαδήποτε καὶ ἂν ὑπῆρξεν ἡ ἐθνικὴ καταγωγὴ των, οἵαδήποτε ἡ γεωγραφικὴ των θέσις, διήλθον, ἀναπτυσσόμενοι, διὰ τῶν αὐτῶν μορφῶν τῆς οἰκογενείας, τῆς ἰδιοκτησίας καὶ τῆς παραγωγῆς, ὡς ἐπίσης καὶ διὰ τῶν αὐτῶν κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν θεσμῶν.

Οἱ Δανοὶ ἀνθρωπολόγοι, διεπίστωσαν, πρῶτοι αὐτοί, τὸ γεγονὸς τοῦτο, καὶ διήρθεσαν τὴν προϊστορικὴν περιόδον εἰς διαδοχικὰς ἐποχάς: λιθίνην, χαλκίνην καὶ σιδηρεᾶν, χαρακτηριζόμενας οὕτως ἀπὸ τὴν πρώτην ὕλην τῶν χρησιμοποιουμένων ἐργαλείων, καὶ συνεπῶς ἀπὸ τὸν τρόπον τῆς παραγωγῆς. Ἡ γενικὴ ἱστορία τῶν διαφόρων λαῶν, οἱ ὁποῖοι ἀνήκουν εἰς τὴν γενικὴν φυλὴν, τὴν μαύ-

(*) Lewis H. Morgan: «Ancient Society» II, c. IX, IV, c. 1. III c. V.

ρην, τὴν κιτρίνην ἢ τὴν ἐρυθράν, καὶ οἱ ὅποιοι κατοικοῦν εἰς τὴν εὐκρατον ζώνην, τὸν ἰσημερινὸν ἢ τοὺς πόλους, δὲν διακρίνονται μεταξύ των, ἢ ἀπὸ τὰ στάδια τῆς ἰδανικῆς ἱστορίας τοῦ Vico, τὴν ἱστορικὴν κοιτίδα τοῦ Morgan, τὴν βαθμίδα τῆς οἰκονομικῆς κλίμακος τοῦ Μάρξ, εἰς τὴν ὁποίαν ἔφθασαν, εἰς τρόπον ὥστε, ὁ μᾶλλον ἀνεπτυγμένος λαός, δεικνύει εἰς αὐτούς, οἱ ὅποιοι εἶναι ὀλιγώτερον αὐτοῦ προηγμένοι, τὴν εἰκόνα τοῦ ἰδίου αὐτῶν μέλλοντος.

Καὶ τὰ πνευματικὰ ὅμως προϊόντα δὲν διαφεύγουν τὸν νόμον τοῦ Vico. Οἱ γραμματολόγοι καὶ οἱ φιλόλογοι, ἀνεκάλυψαν ὅτι, διὰ τὴν δημιουργίαν τῶν λέξεων καὶ τῶν γλωσσῶν, οἱ ἄνθρωποι ὅλων τῶν φυλῶν, ἠκολούθησαν τοὺς αὐτοὺς κανόνας. Οἱ Φολκλορισταὶ συνέλεξαν ἀπὸ τοὺς ἀγροίους λαοὺς τόσον ὅσον καὶ ἀπὸ τοὺς πολιτισμένους, τοὺς αὐτοὺς μύθους, ὁ δὲ Vico, εἶχε ἤδη διαπιστώσει παρ' αὐτοῖς, τὰς αὐτὰς παροιμίας. Πολλοὶ Φολκλορισταί, ἀντὶ νὰ θεωρήσουν τοὺς ὁμοίους μύθους ὡς προϊόντα τῶν λαῶν οἱ ὅποιοι δὲν τοὺς διατηροῦν παρὰ μόνον ἀπὸ προφορικὰς παραδόσεις, νομίζουν ὅτι ἐπενοήθησαν εἰς ἓνα μοναδικὸν κέντρον, ἐκ τοῦ ὁποίου, κατόπιν διεδόθησαν εἰς τὴν γῆν. Τοῦτο, εἶναι ἀπαράδεκτον καὶ ἔρχεται εἰς φανεράν ἀντίφασιν πρὸς ὅ,τι διεπιστώθη σχετικῶς μὲ τοὺς κοινωνικοὺς θεσμούς, καὶ τὰ ἄλλα προϊόντα, τόσον τὰ πνευματικὰ, ὅσον καὶ τὰ ὑλικά.

Ἡ ἱστορία τῆς ἰδέας τῆς ψυχῆς, καὶ τῶν ἰδεῶν τὰς ὁποίας αὐτὴ ἐδημιούργησεν, εἶνε ἓν ἐκ τῶν μᾶλλον περιέργων παραδειγμάτων τῆς ἀξιοσημειώτου ὁμοιομορφίας τῆς ἀναπτύξεως τῆς σκέψεως. Ἡ ἰδέα τῆς ψυχῆς, τὴν ὁποίαν συναντῶμεν εἰς τοὺς ἀγροίους, ἔστω καὶ τῆς κατωτέρας βαθμίδος, εἶναι μία ἐκ τῶν πρώτων διανοητικῶν τῶν ἐπινοήσεων. Ἐπινοηθεῖσα ἅπαξ ἡ ψυχὴ, ὥφειλε νὰ ἐξασφαλίσῃ μίαν διαμονὴν ὑπὸ τὴν γῆν ἢ εἰς τὸν οὐρανόν, ὅπου νὰ ἐγκατασταθῇ μετὰ θάνατον, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἐμποδισθῇ νὰ ἀλητεύῃ χωρὶς κατοικίαν καὶ νὰ ταράττῃ τοὺς ζῶντας. Ἡ ἰδέα τῆς ψυχῆς, ζωηρο-

τάτη εἰς τοὺς ἀγρίους καὶ βαρβάρους λαοὺς, ἀφοῦ συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐπινόησιν τῆς ἰδέας τοῦ Μεγάλου πνεύματος καὶ τοῦ Θεοῦ, ἐξαφανίζεται εἰς τοὺς λαοὺς ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἔφθασαν εἰς ἓνα βαθμὸν ἀνωτέρας ἀναπτύξεως, διὰ νὰ μὴ ἀναγεννηθῇ εἰς αὐτούς, μὲ μίαν νέαν ζωὴν καὶ δύναμιν, παρὰ ὅταν φθάσουν οὗτοι εἰς ἓνα νέον σταθμὸν ἐξελίξεως. Οἱ ἱστορικοί, ἀφοῦ ἐσημείωσαν εἰς τὰ ἱστορικά ἔθνη τῆς Μεσογείου τὴν παντελῆ ἔλλειψιν τῆς ἰδέας τῆς ψυχῆς, ἡ ὁποία μολαταῦτα ὑπῆρχε παρ' αὐτοῖς, κατὰ τὴν ἀγρίαν αὐτῶν περίοδον, διαπιστώνουν τὴν ἀναγέννησίν της, μερικοὺς αἰῶνας πρὸ τῆς Χριστιανικῆς περιόδου, ὡς ἐπίσης καὶ τὴν ἐπίμονον διατήρησίν της, μέχρι τῶν ἡμερῶν μας. — Ἐνασμενίζονται νὰ ἀναφέρουν τὰ παράδοξα αὐτὰ φαινόμενα τῆς ἐξαφανίσεως καὶ τῆς ἐπανεμφανίσεως μιᾶς ἰδέας τόσον κεφαλαιώδους. Χωρὶς ὅμως νὰ ἀποδίδουν εἰς αὐτὰ σπουδαιότητα καὶ χωρὶς νὰ σκέπτονται νὰ ἀναζητήσουν τὴν ἐξήγησίν των, τὴν ὁποίαν, ἄλλως τε, δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ εὑρουν, εἰς τὸ πεδίον τῶν ἐρευνῶν των, καὶ τὴν ὁποίαν δὲν δύνανται νὰ ἐλπίζουν, ὅτι θ' ἀνακαλύψουν χωρὶς νὰ ἐφαρμόσουν τὴν ἱστορικὴν μέθοδον τοῦ Μάρξ, καὶ χωρὶς νὰ τὴν ἀναζητήσουν εἰς τὰς μεταμορφώσεις τοῦ οἰκονομικοῦ κόσμου.

Οἱ σοφοί, οἱ ὅποιοι ἀνεκάλυψαν τὰς πρωτογόνους μορφὰς τῆς οἰκογενείας, τῆς ἰδιοκτησίας, καὶ τῶν κοινωνικῶν θεσμῶν, ἀπερροφήθησαν πάρα πολὺ ἀπὸ τὰς ἀναζητήσεις των, διὰ νὰ εὑρουν τὸν καιρὸν νὰ διαπιστώσουν τὰ αἷτια τῶν μεταμορφώσεών των. Δὲν ἔγραψαν παρὰ μίαν περιγραφικὴν ἱστορίαν, ἐνῶ ἡ ἐπιστήμη τοῦ κοινωνικοῦ κόσμου ὀφείλει νὰ εἶναι περιγραφικὴ, συγχρόνως καὶ ἐπεξηγηματικὴ.

Ὁ Vico πιστεύει ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὁ ἀσυνείδητος κινητὴρ τῆς ἱστορίας καὶ ὅτι αἱ ζωτικαὶ δυνάμεις εἶναι τὰ

ἀνθρώπινα ἐλαττώματα μᾶλλον, ἢ αἱ ἀρεταί του. Δὲν εἶναι ἡ ἀφιλοκέρδεια, ἡ γενναιοφροσύνη καὶ ὁ ἀνθρωπισμός, ἀλλὰ «ἡ ἀγριότης, ἡ φιλαργυρία καὶ ἡ φιλοδοξία», αἱ ὁποῖα δημιουργοῦν καὶ ἀναπτύσσουν τὰς κοινωνίας. «Τὰ τρία αὐτὰ ἐλαττώματα, τὰ ὁποῖα παραπλανοῦν τὸ ἀνθρώπινον εἶδος, δημιουργοῦν τὸν στρατόν, τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν — la corte — καὶ τὰς συνεπείας αὐτῶν : τὸ θάρος, τὸν πλοῦτον, τὴν σοφίαν τῶν δημοκρατιῶν, εἰς τρόπον ὥστε τὰ τρία αὐτὰ ἐλαττώματα, ἱκανὰ νὰ καταστρέψουν τὸ ἀνθρώπινον εἶδος, ἐπὶ τῆς γῆς, δημιουργοῦν τὴν ἀστικὴν εὐτυχίαν».

Τὸ ἀπροσδόκητον αὐτὸ ἀποτέλεσμα δίδει εἰς τὸν Vico τὴν ἀπόδειξιν «τῆς ὑπάρξεως μιᾶς θείας προνοίας, ἐνὸς θείου πνεύματος, τὸ ὁποῖον μὲ τὰ πόθη τῶν ἀνθρώπων, ἀπερροφημένων ἐξ ὀλοκλήρου ἀπὸ τὰ ἀτομικά των συμφέροντα—τὰ ὁποῖα θὰ τοὺς ἔκαμναν νὰ ζοῦν ἐν μονώσει, ὡς τὰ ἄγρια θηρία—ὀργανώνει τὴν ἀστικὴν τάξιν, ἡ ὁποῖα μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ζῶμεν μέσα εἰς μίαν ἀνθρωπίνην κοινωνίαν» (Degli Elem. VII).

Ἡ θεία πρόνοια, ἡ ὁποῖα διευθύνει τὰ κακὰ πάθη τῶν ἀνθρώπων, εἶναι μία ἐπανένδοσις τοῦ λαϊκοῦ ἀξιώματος : ὁ ἄνθρωπος δρᾷ καὶ ὁ Θεὸς τὸν ὀδηγεῖ. Ποία ἄραγε εἶναι ἡ θεία αὐτὴ πρόνοια τοῦ Ἰταλοῦ φιλοσόφου καὶ ὁ Θεὸς αὐτὸς τῆς λαϊκῆς σοφίας, οἱ ὁποῖοι ὀδηγοῦν τὸν ἄνθρωπον, τῇ βοήθειᾳ τῶν ἐλαττωμάτων του καὶ τῶν παθῶν του ;

«Ὁ τρόπος παραγωγῆς», λέγει ὁ Μάρξ.

Ὁ Vico, συμφωνῶν πρὸς τὴν λαϊκὴν λογικὴν, βεβαιώνει ὅτι ὁ ἄνθρωπος μόνος δημιουργεῖ τὰς κινητηρίους δυνάμεις τῆς ἱστορίας. Αἱ ἀνάγκαι ὅμως καὶ τὰ πάθη του, ἀγαθὰ καὶ ὀλέθρια, δὲν εἶναι ποτὲ ποσοτικῶς ἀμετάβλητα, ὅπως πιστεύουν οἱ ἰδεαλισταί, διὰ τοὺς ὁποίους ὁ ἄνθρωπος παραμένει πάντοτε ὁ ἴδιος. Ἡ μητρικὴ ἀγάπη, ἐπὶ παραδείγματι, ἡ κληρονομία αὐτῆ τῶν ζώων, ἄνευ τῆς ὁποίας ὁ ἄνθρωπος, εἰς τὴν ἀγρίαν κατάστασιν, δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ζήσῃ καὶ νὰ διαιωίσῃ τὸ εἶδος του,

ἐλαττώνεται μὲ τὸν πολιτισμόν, εἰς σημεῖον ὥστε νὰ ἐξαφανίζεται εἰς τὰς μητέρας τῶν πλουσίων τάξεων, αἱ ὁποῖαι, εὐθύς ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ παιδιοῦ των, ἀπαλλάσσονται αὐτοῦ καὶ τὸ ἐμπιστεύονται εἰς φροντίδας μισθωτῶν. Ἄλλαι πολιτισμέναι γυναῖκες, δοκιμάζουν τόσον ὀλίγον τὴν ἀνάγκην τῆς μητρότητος, ὥστε διατυπώνουν τὴν εὐχὴν νὰ μείνουν παρθένοι (*). Ἡ πατρικὴ ἀγάπη καὶ ἡ φυλετικὴ ζηλοτυπία, αἱ ὁποῖαι δὲν δύνανται νὰ ἐκδηλωθοῦν εἰς τὰς ἀγρίας φυλάς, καθὼς καὶ εἰς τὰς βαρβάρους, κατὰ τὴν πολυανδρικήν περίοδον, ἀναπτύσσονται—ἀντιθέτως—εἰς βαθμὸν ἀπίστευτον εἰς τοὺς πολιτισμένους λαούς. Τὸ αἴσθημα τῆς ἰσότητος, ζωηρὸν καὶ ὑπερέχον εἰς τοὺς ἀγρίους καὶ τοὺς βαρβάρους, οἱ ὁποῖοι ζοῦν εἰς κοινότηας, μέχρι σημείου ἀπαγορεύσεως τῆς κατοχῆς καὶ ἑνὸς ἀντικειμένου, τὸ ὁποῖον οἱ ἄλλοι δὲν δύνανται ν' ἀποκτήσουν, ἔχει εἰς τοιοῦτον βαθμὸν ἐξελειφθῆ, ἀφότου ὁ ἄνθρωπος ζῇ ὑπὸ τὸ σύστημα τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας, ὥστε οἱ πτωχοὶ καὶ οἱ μισθωτοὶ τοῦ πολιτισμοῦ νὰ δέχωνται μὲ ἐγκαρτέρησιν, ὡς κάτι θεῖον φυσικὸν καὶ μοιραῖον, τὴν ὑποδεεστέραν κοινωνικὴν των θέσιν.

Οὕτω λοιπόν, ἐν τῇ ἐξελίξει τῆς ἀνθρωπίνης ἀναπτύξεως, τὰ βασικὰ πάθη μεταμορφοῦνται, ἐλαττώνονται καὶ ἐξαφανίζονται, ἐνῶ, ἀντιθέτως, ἄλλα τοιαῦτα δημιουργοῦνται καὶ μεγαλώνουν. Τὸ νὰ μὴ ἀναζητοῦμεν παρὰ εἰς τὸν ἄνθρωπον τὰς καθοριστικὰς αἰτίας τῆς παραγωγ-

(*) Παρατηρεῖται ἓνα παρόμοιον φαινόμενον εἰς μερικὰ ἔντομα, τὰ ὁποῖα ἠδυνήθησαν νὰ δημιουργήσουν κοινωνικὸν περιβάλλον. Ἡ βασίλισσα τῶν μελισσῶν, ἡ ὁποία εἶναι ἡ μητέρα τῆς κυψέλης, δὲν ἀπασχολεῖται μὲ τὰ παιδιά της καὶ σκοτώνει μάλιστα τὰς κόρας της, τὰς ἐφοδιασμένας μὲ γεννητικὰ ὄργανα, καὶ τὰς ὁποίας αἱ οὐδέτεροι ἐργάτιδες πρέπει νὰ προστατεύουν ἀπὸ τῆς μητρικῆς μανίας. Μερικὰ εἶδη ὀρνίθων, αἱ ὁποῖαι κατρικιδιοποιήθησαν, ἔχουν χάσει τὸ ἔνστικτον τῆς μητρότητος, καί, μ' ὄλον ὅτι γεννοῦν πολλὰ αὐγά, δὲν τὰ κλωσσοῦν ποτέ.

γῆς καὶ ἐξελίξεώς των, θὰ ἐσήμαινε τὴν παραδοχὴν τοῦ ὅτι, ἂν καὶ ζῆ οὗτος ἐν τῇ φύσει καὶ τῇ κοινωνίᾳ, δὲν ὑφίσταται μολοντοῦτο τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἀντικειμενικῆς πραγματικότητος. Μία τοιαύτη ὑπόθεσις δὲν δύναται νὰ γεννηθῆ, ἔστω καὶ εἰς τὸ πνεῦμα καὶ τοῦ μᾶλλον λεπτολόγου ἰδεαλιστοῦ, διότι κανεὶς δὲν θὰ ἐτόλμα νὰ διίσχυρισθῆ, ὅτι πρέπει νὰ ἀπαντῶμεν τὸ αὐτὸ αἴσθημα αἰδοῦς εἰς μίαν γυναῖκα εὐπόρου οἰκογενείας, καὶ εἰς μίαν δυστυχῆ, ἣ ὁποία κερδίζει τὰ μέσα τῆς συντηρήσεώς της, πωλοῦσα τὸ σῶμα της, τὴν αὐτὴν ταχύτητα εἰς τὴν κατάστροφωσιν ἑνὸς λογαριασμοῦ εἰς ἓνα τραπεζιτικὸν ὑπάλληλον καὶ ἓνα ἀκαδημαϊκόν, τὴν αὐτὴν εὐκινησίαν τῶν χειρῶν εἰς ἓνα πιανίσταν ἔξ ἐπαγγέλματος καὶ ἓνα ἐργάτην. Εἶναι λοιπὸν ἀναντίρροπον, ὅτι ὁ φυσικὸς ἄνθρωπος, ὁ διανοούμενος καὶ ἠθικὸς, ὑφίσταται ἀσυνειδήτως ἀλλὰ βαθέως, τὴν ἐπίδρασιν τοῦ περιβάλλοντος, ἐν τῷ ὅποιῳ κινεῖται.

IV

ΤΟ ΦΥΣΙΚΟΝ ΚΑΙ ΤΟ ΤΕΧΝΗΤΟΝ

Ἡ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Ἡ ἐπίδρασις τοῦ περιβάλλοντος, δὲν εἶναι μόνον ἄμεσος: δὲν συντελεῖται δηλ. μόνον ἐπὶ τοῦ δρῶντος ὄργάνου, ἐπὶ τῆς χειρός, εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ πιανίστα καὶ τοῦ ἐργάτου· ἐπὶ ἑνὸς ἐγκεφαλικοῦ τμήματος, εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ τραπεζιτικοῦ ὑπαλλήλου καὶ τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ: ἐπὶ τῆς εἰδικῆς ἐννοίας, εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς τιμίας γυναικὸς καὶ τῆς πόρνης. Εἶναι ἀκόμη καὶ ἔμμεσος καὶ ἀντανακλᾶ ἐφ' ὄλων τῶν ὀργάνων. Ἡ γενίκευσις αὐτῆ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ περιβάλλοντος, τὴν ὁποίαν ὁ Geoffroy Saint Hilaire προσδιώρισε μὲ τὸν χαρακτηριστικὸν ὀρισμὸν «Ἐξάρτησις τῶν ὀργάνων», καὶ τὴν ὁποίαν οἱ σύγχρονοι φυσιολογοὶ ἀποκαλοῦν «νόμον τῆς ἀμοιβαίας σχέσεως», διατυπώνεται ὡς ἑξῆς ὑπὸ τοῦ